

Юры Вінінчук

...ня вельмі прыемна, калі нехта з родных
раптам захоча стаць смаўжом...

Летапіс ад смаўжа

Наэла

1.

Вечер падзымуў мацней, і плёс пакрыўся рабізною. Кудысьці зыніклі халодныя вітражы дрэваў, неба, праз імгненьне яны зноў зъявіліся. У кужалі хмараў, у шатах вербаў мільгалі рыбкі, апалонікі.

Вось і мой адбітак у вадзе. Які ў мяне дрыжэлісты выгляд! Па шчоках плывуць акуляры, я намагаюся іх спыніць, але яны цякуць, праточваюцца скроў пальцы і – хлюп, хлюп – у ваду: кругі пабеглі, беглі... далей зноў спакойна. Толькі бацька выцягнуў руку і:

– Там... там...

Рука паказвае на ваду (на твары шэры знак жаху)... бацька больш нічога ня кажа, раптоўна паварочваеца й хуткім крокам шыбуе дахаты. Я хачу дагнаць яго, нешта такое ласкавае прашамацець (напрыклад: ...), але нейкая сіла прымушае мяне

*Пераклада
з украінскай
Тацяна
УРУБЛЕЎСКАЯ.*

ўкленчыць ля вады і пільна ўглядцаца ў глыбіню. Цяпер і я адчуваю той загадкавы жах, што апанаваў майго бацьку.

2.

Раней я казаў: «...у кужалі хмараў, у шатах вербаў мільгалі рыбкі, апалонікі...», але цяпер я зразумеў: усё гэта выглядае далёка ня так спакойна – гэтыя рыбкі, апалонікі, трытоны і жучкі ня проста мільгаюць, а выконваюць нейкае заданьне, бо іх рухі дакладныя і сінхронныя. Некалькі апалонікаў нерухома застылі ля самага берагу і сочачь за мной. Ува мне ўспыхвае гней, якога я і дагэтуль не могу сабе растлумачыць, настолькі ён нечаканы і бязглазды. І я выломваю дубец і спрабую разагнаць гэтых апалонікаў. Рантам дзіўная сіла вырывае з рукі прут, і ён зынкае пад вадой. Я сам ледзьве пасыпяваю ўхапіцца за хмызы, інакш паляцеў бы з берагу дагары нагамі. Лютасьць авалодала мной, штурхаючы на яшчэ больш бязглаздыя ўчынкі: я зьбіраю каменьчыкі і штурляю іх. Адразу ж гэтыя каменьчыкі ляцяць у мяне з вады, я ўцякаю, а яны б'юць мяне па сыпіне, па галаве...

Ня ведаю, ці сапраўды чую ззаду сымех, ці гэта мне толькі здалося.

3.

Бацька зачыніўся ў сваім пакоі, цэлы дзень не зъяўляеца. Пад вечар мама пайшла да суседкі, і мы можам перакінуцца парай словаў. Бацька насуплены, рукі за сыпінай, плечы апушчаныя.

– ... ...?

Але я не дачуў.

– Ты бачыў? Бачыў? – паўтарае ён.

– Так. Я выпламаў дубец і спрабаваў іх разагнаць, але штосьці вырвала яго ў мяне з рук... потым я кідаў каменьчыкі, але яны вярталіся ў мяне...

– Ты занадта неразважлівы.

– Бо я нічога ня ведаю.

– Я ўжо некалькі начай бачу адзін сон: вада выходзіць з берагоў, і рыбы, апалонікі, жабы, вадзяныя жукі і трытоны ўрываютца ў нашыя будынкі, захопліваюць іх, топяць нас, нібы кацянітаў, і ўся зямля тады пачынае належыць ім.

– Дык ты наўмысна павёў мяне да ракі?

– Я ведаў, што на слова ты не паверыш. Цяпер ты пераканаўся, якія яны дужыя?

– А калі закідаць іх дынамітам?

– Будзе тое самае, што і з каменьчыкамі. – Яго пальцы нярвова цярэбяць абрус. – Але я спрабую з імі дамовіцца, – кажа ён, пакусваючы вусны.

– Пра ненападзеньне?

– Магчыма.

– Ці пра саюзьніцтва?

– М-м...

– Няўжо ты станеш адным з іх?

– Смаўжы таксама з імі за адно.

– Яшчэ лепш!

– Я ведаў, што ты мяне асудзіш, але зразумей (голос яго дрыжыць, часам абрываеца, ціхне)... іначай нельга (зусім заціхае)... мы ня маєм сілы...

4.

Бацька пераапрануўся ў новы гарнітур і пайшоў на рэчку.

Ужо вечарэла, і той самы вецер, што зранку сноўдаў над вадою, гуляўся цяпер фіранкамі і шторамі, кінуў у пакой жмут сухога лісьця. Зашаргашела... Я хачу захінуцца ад яго, ад ягоных павеваў, але адчуваю, што страчаю цела, і яно робіцца мне чужым і далёкім. Бачу сябе збоку – вось стаю такі бездапаможны і сачу за бацькам, што вяртаецца з рэчкі, вяртаецца разхлістаны, мокры, хада яго стомленая, і ўвесь ён як шматок асеньняй пажоуклай травы. Стаю – я і ня я. І ўжо разумею, што бацька нясе дрэнную вестку, але суцяшаю сябе надзеяй, што ён яе вымавіць таму другому «я», а не мне, бо я ўжо аддзяліўся ад сябе і стаіўся за штораю.

– Яны разьюшаныя і ня хочуць размаўляць (рукавы і калашыны ў зялёных водарасьцях, мокрыя съяды на падлозе)... але я так праста не капітулюю, я буду змагацца (ён робіць тэатральны жэст, хоча выглядае спакойным, падміргвае).

Калі ён паварочваецца сыпінай – я бачу маленъкі горбік. Гэты горбік яшчэ будзе расыці.

5.

Бацька цэлымі днямі працадае на рэчцы, вяртаецца мокры, мама кажа: ён так зъмяніўся. Горб усё расыце і расыце, праўда павольна, але не настолькі, каб гэтага нельга было прыкметіць. Сам ён зъмяншаецца ў целе, худнеш, выдае на падлётка. Часам прыносіць сьвежыя навіны... часам нічога...

– Да іх далучыліся сылімакі, сылізнякі і макрыцы... Толькі яны з імі ня так лічацца, як са смаўжамі. Гэтыя ў іх займаюць высокія пасады...

– Рэчка выйшла з берагоў на паўметра...

– У возеры з'явілася невядомая рыбіна. Напэўна, гэта рэзідэнт з іншага вадаёму...

– Мяне пазнаёмі з ёю. Яна задаволеная маймі намерамі дапамагаць ім і абязцала паклапаціца пра дакументы, якія пацвярджалі б, што я і сапраўды смоўж...

– Рэчка выйшла з берагоў на метр...

Неяк ён прынёс у кішэні вялікага смаўжа і, паказваючы на мяне пальцам, сказаў:

– Гэта мой сын, ён адчувае да вас вялікую сімпатыю... Мой сын з дзяцінства марыў стаць смаўжом... Іншыя дзеци: хто – лётчыкам, хто – мараком, хто – міністрам, а наш – толькі смаўжом... Асабліва яму даспадобы ваш прынцып: усё сваё нашу з сабой.

А смоўж:

– Угу... угу...

– Сынку, яны мяне вельмі прасілі, каб ты напісаў для іх гімн.

Смоўж самавіта ківае рожкамі, бацька размахвае рукамі, прамаўляе патэтычныя словаў.

6.

Бацька рабіўся ўсё драбнейшы і драбнейшы. Узімку ён схаваўся пад шафу, туды і ежу загадаў падаваць і ня лезыці з глупствамі. З таго часу мы бачылі яго вельмі рэдка. Мама ўбралася ў жалобу і ўсім кажа: наш

бацька памёр... яе можна зразумець – ня вельмі прыемна, калі нехта з родных раптам захоча стаць смаўжом.

У канцы лютага бацька пачаў зьяўляцца, гэтыя ягоныя адведкі заўсёды былі зыняцку – выпаўзе з якой-небудзь шчыліны ў падлозе, хітне прывітальна рожкамі і зынкнене. Калі-нікалі, праўда, перадасьць апошняя навіны. Але ўсё адно было прыемна, што ён нас не забывае.

Мама, бывала, заплача, а я яе суцяшаю: наш тата выконвае вельмі важную місію. Мама пакідае крошкі ежы па кутках, каб татка мог падслікавацца. Час ад часу гатуе ягоны ўлюбёны суп і вылівае лыжку за лыжкай у шчыліны.

Увесну да вадзяных жыхароў і смаўжоў далучыліся клапы, прусакі і мурасы. Павукі ўпартага захоўвалі нейтралітэт, хаця і забясьпечвалі іх зброяй. Мы хадзілі па хаце вельмі асьцярожна, баючыся раздушыць каго-небудзь з саюзнікам, але без непрыемнасці не абышлося. Аднойчы бацька адпачываў у вазоніку, і я заліў яго вадой, ён ледзь не ўтапіўся. Іншага разу мама села ў фатэль, забыўшыся перад гэтым агледзець яго... Пачуўся лёгенькі хруст. Мама падскочыла на ногі – вартыя жалю парэшткі распружанага смаўжа віднеліся на спадніцы і на фатэлі. Мы ня жартам расхваляваліся, мама хуценька выщерла фатэль, а спадніцу штурнула ў агонь.

Наступнага дня зявіўся наш татка і заспакоіў – выявілася, што той смоўж быў дэзертырам, да таго ж з поглядамі, якія разыходзіліся з замежнай палітыкай саюзнікам. Так што нам нават даслалі падзяку за зынішчэнне гэтага ідэйнага ворага.

Калі заквітнелі вішні, мой страх мінуў, я перастаў баяцца вады, і магчымасць вайны ўжо ня так прыгнятала мяне. Бацька перасяліўся ў сад, там яго часта можна было бачыць разам з іншымі смаўжамі ў лёхах.

На пачатку чэрвеня ён весела павітаў мяне:

– Вайна адкладзеная! Мы дамагліся міру!

– Тата, – сказаў я з журбой, – цяпер ты зможаш да нас вярнуцца?

– Не, у мяне яшчэ тут шмат справаў... Дарэчы, можаш мяне павіншаваць – я заняў пасаду прэм'ер-міністра... Цяпер я фармую свой кабінет... Калі ты і надалей нідзе не ўладкуешся, то я мог бы табе што-небудзь падшукаць... Твой гімн тут ва ўсіх на вуснах. Цябе ведаюць і шануюць. Увялі нават у абавязковую школьнную праграму... Яны прагнуть, каб ты яшчэ штосьці для іх напісаў... напішаш?

– Ну, калі ты гэтага хочаш...

– Канечне, я цябе не прымушаю, але... але хто ведае... можа, гэта і ў тваіх інтарэсах... А як там наша мама?

– Усё яшчэ ў жалобе.

– Бедная мама.

Мы развязіваемся, абодвум сумна, што мы ў розных съветах і не жадаєм саступаць адно аднаму.

Хаця не, я ўсё больш рапчуя схіляюся да таго, што смаўжы цывілізаванейшыя за нас, і, можа, неўзабаве я прыму прапанову майго бацькі, тым больш, што я ўвайшоў у іхнюю школьнную праграму.

Пагатоў, на маёй съпіне пачынае праастаць элегантны і вельмі сімпатычны горбік.

